

Gemeente Leeuwarden beheert vijf heemparken, verspreid over de stad. De parken maken tevens deel uit van een steeds uitgebreider netwerk van natuurvriendelijk beheerde gebieden in de stad.

De Heemparken van Leeuwarden, een kennismaking

Tekst en foto's: Gilberto Squizzato

Het ontstaan van de heemparken hebben we vooral te danken aan de heer Albert van Essen. Hij werd geboren in 1909 op het eenzame eiland Morotai in de Molukse zee waar zijn vader arts en zendeling was. Hij bracht zijn jeugd door in de overweldigende tropische wouden van het eiland waar tijgers en wilde zwijnen 's nachts onder het bamboehuis liepen. Aangekomen in Leeuwarden, net na de oorlog, trof hij een stad aan met zwaar gehavend groen. In 1946 werd hij opzichter bij gemeente Leeuwarden,

als snel opperde hij plannen voor het aanleggen van heemparken, naar het voorbeeld van Amstelveen. Zijn jaren in de wilde natuur van Indonesië bleven voor hem een bron van inspiratie, en misschien tevens de motor van zijn doorzettingsvermogen om de plannen te verwezenlijken. 20 Jaar later was de eerste heemtuin een feit.

Van klein naar groot

Heempark Kastanjestraat in de wijk Heechterp, is het oudste (aangelegd in de jaren '60) en kleinste (3226m²) heempark. Het is een bosmilieu met veel stinzenplanten, adelaars-

varen en een vijver in het midden. Langs de vochtige oevers en leuke graslandjes groeien onder andere poelruit, rietorchis en grote ratelaar. Iets groter (3942m²) is heempark Lekkumerend in de Vrijheidswijk, aangelegd in de jaren '80. Hier bevindt zich een boomgaard met oude fruitrassen en een vlinderheuvel. Opmerkelijk is een grasland waar in het verleden veel puin is gestort en zware machines de bodem verdichtten. Het zag er niet hoopvol uit, maar door de juiste soorten in te zaaien en een toegepast beheer is het nu één van onze leukste graslanden. Je vindt er bijvoor-

Slanke sleutelbloem en kievitsbloem in heempark Goutum

beeld grote ratelaar, akker- en ruig klokje, kievitsbloem, gewone margriet en knoopkruid. Goutum, in het zuiden van de stad, heeft nog de charme van een oud Fries dorp. Hier ligt het heempark Goutum (6940m²), ook uit de jaren '80. Het is een idyllische plek, vanuit de heemtuin zie je grazende paarden en hoor je in de lente weidevogels van de naast gelegen weilanden. Lente is ook de tijd waarin de graslanden helemaal geel kleuren door de slanke sleutelbloem, ook groeit er kievitsbloem. Waar nu het Medisch Centrum Leeuwarden ligt, lag vroeger de Triotel. Volgens sommigen het mooiste heempark van de stad. De Triotel is nog voor mijn tijd als beheerder door de bouw van het ziekenhuis verdwenen. Maar vlakbij, aan de andere kant van de weg, ligt de 9216m² grote heemtuin Wirdumervaart, uit de jaren '70. Het is een oase van rust in de drukke stad, met zeer veel verschillende biotopen waaronder een kikkerpoel en rietorchissen aan de oevers.

Heempark Kalkvaart

Leeuwarden ligt in het zeeleigebied, maar de stad is oorspronkelijk op een kwelderwal van lichtere zavel gebouwd. Dit is terug te zien in heempark de Kalkvaart, in het noorden van de stad. De westkant ligt hoger en de zavel zorgt er voor een rijkere paddenstoelengroei dan in het oostelijke deel. Dat deel ligt lager en de bodem bestaat uit zwaardere klei, daar groeien minder paddenstoelen. De Kalkvaart is tevens het grootste heempark van Leeuwarden. Met 22.230m² strekt het zich twee kilo-

De heemtuinen zijn een paradijs voor insecten, zoals voor deze bijenwulf

meter uit, tussen de wijk Bilgaard en het Leeuwarderbos. De hoofdingang bevindt zich aan de oostkant, in de wijk Havankpark, er loopt een fietspad en een wandelpad doorheen.

Wandeling

We maken een wandeling door het park en beginnen bij een open bos met zomereik, es, zoete kers en haagbeuk. Onder de bomen bloeien in de lente vele slanke sleutelbloem en boshyacinten, zomers wordt het stokje overgenomen door ruig klokje, reuzenzwenkgras en schaduwkruiskruid. Iets verder, naast twee gespierde, oude haagbeuken staat een bosje dat in de vroege lente blauw kleurt van de kleine sneeuwroem. We lopen over de brug waaronder tongvaren groeit en komen in het elzen-essenbos. Veel essen gaan dood vanwege de essentaksterfte. Vanwege de veiligheid halen we dode bomen geleidelijk aan weg. Zaailingen, met name van meidoorn, haagbeuk en eik laten we staan en vervangen op termijn de essen. De kleibodem is hier in het voorjaar helemaal bedekt met daslook, longkruid en bosanemoon. Ze worden opgevolgd door zevenblad, ruig klokje en reuzenzwenkgras.

Groene knolamaniet in heempark Kalkvaart

Daarna komen we in een ruig grasland waar 's zomers bloeiend koninginnekruid, kattenstaart en bosandoorn de boventoon voeren. Dan volgt de plek voor kleurrijke akkerbloemen. Jaarlijks wordt dit veld bewerkt en ingezaaid met eenjarige akkeronkruiden. Dit jaar slaan we over, zo geven we de bodem even rust. Een grote, knoestige eik en een oude rode kornoelje markeren de bos-zone. Ook hier in het voorjaar uitbundige begroeiing van stinzenplanten.

Maaibeheer

Iets verder is een muur, gemetseld met kalkspecie. Achter de muur het mergelgebied, hier is mergel uit Limburg aangebracht en vervolgens ingezaaid. Wilde marjolein, geel walstro, rietorchis, grote ratelaar en honderden bevertjes maken van dit gebied een van onze juweeltjes. Maaïen is hier handwerk, daarvoor gebruiken we meestal de zeis. In totaal beheren we veel graslanden in de hele gemeente, niet alles kan met de zeis worden gemaaid. Ik heb een schema gemaakt op basis van plantengemeenschappen, hier-

op baseren we het hooilandbeheer. Meestal is dat twee keer per jaar met een trekker die maait, aanharkt in rillen en dan hooibalen perst. We passen het maaïen aan de aanwezige vegetatie en aan het weer aan. Ook laten we her en der ongemaaide stukken over voor de beestjes. We lopen verder door een knotwilgenlaan. Die knotten we 's winters, met de tenen worden hutten of schermen gebouwd. Het veengebied in de Kalkvaart is kunstmatig. Lang geleden werd dit aangelegd met turf uit Duitsland. Hier groeien soorten zoals gagel, koningsvaren

en een uitbundige zomerbloei van kattenstaart, grote wederik, koninginnekruid en adderwortel. In het najaar vinden we hier het gestreepte nestzwammetje, een klein kommetje met wat eivormige lichaampjes erin.

Bomen en paddenstoelen

Een kleine winterlinde staat midden op een veldje, met twee stobben aan de voet. Het is een van de 'generatiebomen'. Vorig jaar is het initiatief genomen om dertig genetisch inheemse bomen aan te planten. Deze staan geregistreerd als gene-

Maaibeheer in heemtuin Goutum

Uitgebloeide stengels van klimopbremraap

ratiebomen, toekomstbomen eigenlijk, waarvan de volgende generaties zullen genieten. Ze mogen niet gekapt worden.

Het snoeiafval verwerken we in een grote takkenril die in de zomer overwoekerd wordt door kruidvlier, harig wilgenroosje, brandnetels en gewone bereklauw... een tamelijk voedselrijke bodem dus! Daarnaast het 'eiland', ook hier weer een prachtig stinzenbosje waar ook gele monnikskap te vinden is.

We klimmen vervolgens via een schelpenpad een kleine heuvel op. Het pad is omringd door kardinaalsmuts, vlier, mispel, wilde rozen, bramen, pastinaak en echte guldenroede. Op de bodem een tapijt van klimop waar in de zomer vele bloeistengels van de klimopbremraap verschijnen. Naast de sloot eiken, hazelaars en haagbeuken. In de nazomer en in de herfst zijn hier, waar de bodem van lichtere zavelklei is gevormd, veel paddenstoelen te vinden, bijvoorbeeld de groene knolamaniet, vuurmelkzwam, witte kluiwzwam, haagbeukmelkzwam, zilvergrijze ridderzwam, gladstelige en de netstelige heksenboleet.

Tot slot een met zand opgehoogd

Bloemrijke berm
in het centrum van
Leeuwarden

gebied waar gewone brem en hondsrös zich goed thuis voelen, eveneens 'enthousiaste' soorten zoals paardenstaart en late guldenroede. Even verder een bank met een vlechtwerk eromheen, hier houdt onze wandeling op.

Groen beleidsplan

De heemploeg, een team van vijf medewerkers, beheert de heemparken en andere ecologische zones in de stad. Het beheer is gericht op het behouden van de biodiversiteit en een natuurlijke uitstraling. De bezoekers zijn heel tevreden, we krijgen veel complimenten en weinig klachten.

De heemparken zijn slechts een deel van een steeds breder wordend

netwerk van natuurvriendelijke gebieden van gemeente Leeuwarden. De ervaring die in de heemparken is opgedaan met het beheer, wordt ook elders in de stad benut in de vorm van advies of uitvoering van specifieke werkzaamheden. Er wordt dan vaak samengewerkt met andere wijkploegen, maar ook met scholen en burgers. Scholen gebruiken de parken voor excursies, met name de paddenstoelenexcursies zijn in trek. Ook doen leerlingen mee aan zaaiacties in de parken. Snoeihout wordt op diverse schoolpleinen gebruikt voor het bouwen van hutten.

Dit past allemaal uitstekend in het nieuwe "Groen beleidsplan" van gemeente Leeuwarden. Hierin staat duidelijk de nieuwe koers: extensiever, burgerparticipatie en duurzaamheid.

Gilberto Squizzato is beheerder van de heemparken van Gemeente Leeuwarden.
gilberto.squizzato@leeuwarden.nl

Snoeihout komt goed van pas op het schoolplein